

POSTMODERN İDEOLOJİ, SİYASETEN ARINDIRMA SÜRECİ VE TÜRKİYE'DE SİYASET

Yrd. Doç. Dr. Atilla Güney
Mersin Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

• • •

Özet

Türkiye'nin içinde bulunduğu siyasal durum, siyasetten arındırma süreci olarak tanımlanabilir. Siyasetten arındırma, toplumsal grupların siyasal karar alma süreçlerinden uzaklaştırılması olarak tanımlanacağı gibi, toplumsal ilişkileri düzenlemeye yönelik her türlü karar alma sürecinin siyasal yönünün toplumdan uzakta korunaklı bir yere yerleştirilmesi olarak da nitelendirilebilir. Bu çalışmada, siyasetten arındırma sürecinin ideolojik arka planı, modernleşme kuramı/postmodernizm sürekliliği bağlamında irdelenmeye çalışılacak.

Çalışmanın birinci bölümünde siyasetten arındırmanın pratiği, yeni-sağ iktisat siyasalarının sonuçları çerçevesinde irdelenmeye çalışılacak. Ardından, pratik boyut kendi içinde iki alt başlık altında incelenecek. İlk olarak, yeni sağ iktisat politikaların yarattığı yoksulluk, işsizlik, gelir dağılımının bozulmasına karşı, kitlelerin geliştirdiği yeni siyaset yapma biçimi tartışılacak. İkincisi, yeni-sağ anlayış doğrultusunda yerleştirilmeye çalışılan yapısal uyum politikalarının ve devleti ve kamusal yaşamı yeniden yapılandırmayı hedefleyen yasal-kurumsal düzenlemelerin karar alma süreçlerin toplum dışında korunaklı bir alana yerleştirmek anlamında siyasetten arındırmaya yol açtığı ileri sürülecek.

Anahtar Kelimeler: Postmodernizm, ideoloji, siyasetten arındırma, modernizm, Türkiye.

Postmodern Ideology, Depoliticization Process and Politics in Turkey

Abstract

The hitherto political condition of Turkey can be defined as a depoliticization process. Depoliticization may be described as removing the social groups from the decision making processes on the one hand and referring the placing of all kind of political processes, related with the regulation of social relations, far away from the society on the other hand. In this study, the depoliticization process in Turkey is tried to be evaluated in the context of modernisation theory/postmodernism continuity.

In the first part of this study, an assessment on the theoretical substructure of the depoliticization process is tried to be represented. In the second part, the practical dimension of this process will be evaluated with special reference to political outcomes of new-right economic policies. In doing this, first, new ways of making politics which are formulated as a reaction to new-right policies, will be discussed. In other words, the political reactions of unemployed and poor social groups will be analysed with reference to the depoliticisation process. Secondly, it will be argued that neo-liberal structural adjustment policies and legal and institutional regulations aiming to restructure the state and the public sphere open way to depoliticization in the sense that political decision making processes are placed far away from practices of social control.

Keywords: Postmodernism, ideology, depoliticization, modernism, Turkey.

Postmodern İdeoloji, Siyasetten Arındırma Süreci ve Türkiye’de Siyaset

1. Giriş

Siyasal bir tavır ve bir “ideoloji” olarak postmodernizm yenilginin ve hayal kırıklığının ürünüdür¹. Kendi tarihini yapan akıl sahibi insana duyulan inancın yitimidir onu yaşadığımız çağın ırası kılan. 1960’larda Batıda öğrenci hareketleriyle başlayan sol siyasal dalganın hüsrarla sonuçlanmasının, kendi tarihinin yapıcısı olarak akıllı insana güvensizlik besleyen düşünce üzerindeki

1 Burada yenilgiden kastedilen siyasal bir proje olarak sosyalizm ve onun teorik arka planını oluşturan Marksizm’in yenilgisidir. Söz konusu olan sosyalizmin yenilgisi olunca akla daha çok Sovyetler Birliğinin ve Avrupa’da bulunan sosyalist rejimlerin yıkılışı gelir. Bu yazı çerçevesinde yenilgi daha kapsamlı ve tarihsel sürece yayılmış tedrici bir olgu olarak görülmektedir. Şöyle ki; aslında yenilginin ilk aşaması II. Dünya savaşı öncesi Avrupalı Marksistlerin Sovyetler Birliğindeki Otoriter rejim karşısında duydukları hayal kırıklığıyla birleşmiş Avrupa’da beklenen ancak gerçekleşmeyen devrimdir. Stalinist rejim ve özellikle İtalya ve Almanya’da devrin beklenirken işçilerin faşist partilerin arkasından gidişi, Lucaks ve Gramsci’yi Marksist altyapı nosyonundan üstyapı olarak ideoloji, sınıf bilinci ve kültür incelemelerine yönlendirmiştir. İkinci büyük yenilgi 1968 hareketi içerisinde işçi sınıfının suskunluğu karşısında, Marksist kuram içerisinde o güne kadar pek de önemsenmeyen toplumsal grupların öne çıkışı, ve yine devrim beklentisinin boşa çıkışı, Gramsci ile başlayan ideoloji tartışmalarını Althusser ile zirveye taşımıştır. Daha sonradan, adları postmodern kuramla birlikte anılan Foucault ve Derrida’nın Fransız Komünist Partisi ile organik bağlantıları, Lyotard’ın Marksizmin de solunda anarşist bir siyasal kariyer sonrası postmodernizme yönelişi ve adı geçen yazarların 68 hareketi sonrası yaşadıkları hayal kırıklığının siyasal ve kuramsal gelişimlerdeki etkisi inkar edilemez. 1990 sonrası yenilgi daha çok post-Marksist olarak tanımlayabileceğimiz, Laclau ve Mouffe gibi sosyal bilimcilerin teorik kayışlarında gözlemlenebilir.

etkileri, pek çok eleştirmen tarafından genel kabul görür (ANDERSON, 2002; CALLINICOS, 2001; EAGLETON, 1999). 1960 sonrası işçi ve öğrenci hareketlerinin uğradığı yenilgi, ekonomide piyasanın hakimiyeti ile sonuçlanırken, neo-liberal politikaların sonuçları işsizler ve dışlanmışlar ordusunu günbegün katlarken, siyasette etik tartışmaları ile ucu bucağı belli olmayan soyut devlet tartışmalarını beraberinde getirmiştir.

Radikal siyasal hareketlerin yerini, insanın doğasızlığından dem vuran son derece radikal söylemler aldı. Büyük anlatılara duyulan nefret, insanın dünyayı değiştirebileceğine dair düşüncenin küçümsenmesi, toplumbilimlerin göreceli ve ancak yorumsamacı olabileceğine dair kadim düşünceyle harmanlandı. Yenilginin bununla paralel değerlendirilebilecek bir diğer sonucu, pratiğin yarattığı hayal kırıklığıyla, fikirleri tarihin kökeni saymak, onların toplumsal belirleyicilerini inkar etmek ve böylece onları tarihten koparmak gibi düşünsel bir eğilimin entelektüel camiada genel kabul görmesi olmuştur. Böylece, siyasal eylemlilik ve/ya da siyasal tavır, düşünsel üsluplar arasında bir seçimden ibaretmiş gibi sunulmaya başlandı.

1980'li yıllardan bu yana dünya kapitalist sistemi, devlet-toplum ilişkilerinden, siyasal alan-iktisadi alan arasındaki ilişkiye kadar toplumun her alanını kapsayan bir yapılanma süreci içindedir. Siyaset bilimi literatüründe, söz konusu yeniden yapılanmanın meşruiyet mekanizmaları bütünü, en genel anlamıyla yeni-sağ ideoloji başlığı altında değerlendirilmektedir. Bu, kısmen doğru olmakla birlikte eksik bir değerlendirmedir. Bu yanılısamanın temel nedeni, postmodernizm tartışmalarının göreceli olarak siyaset ve sosyal bilimler yazınına geç girmiş olmasındandır. Özgürlük, eşitlik adalet gibi insanlığın evrensel kazanımlarına saldıran yeni-sağ, deyim yerindeyse, postmodern ideolojinin savaş alanındaki kalkanı gibidir. Asıl bu günü anlamlandıran, geleceğe ilişkin siyasal projeksiyonlar sunan postmodern ideolojidir. Artık pek de rağbet edilmeyen bir kategorileştirme yapacak olursak, yeni sağ düşünce dizgesini ideoloji olarak tanımlarsak, postmodernizm daha çok egemen dünya görüşü olarak tanımlanabilir. O, biçime hayat veren ruhtur. Yaşadığımız çağın bilinci, tını olarak tanımlanmasını gerektiren bu niteliğidir. Yeni-sağ, birey, piyasa gibi klasik liberal değerleri günümüz koşullarına uyarlama çabası iken, postmodernizm, toplum, insan özne, tarih gibi gerçeklikleri ontolojik düzeyde yeniden kurgulamakla kalmaz, bizzat gerçekliğin kendisini yeniden tanımlar.

Bu kısa girizgahın okuyucuda uyandıracığı izlenimin aksine, bu çalışmada, postmodern kuram eleştirisi ve/veya toplumbilimlerin krizi üzerine bir değerlendirme amaçlanmamaktadır. Burada, bugün sol ve sağ liberal akademik yazında gözlemlenen ve postmodern/postyapısalcı kuram(lar)dan etkilendiği aşikar olan Türkiye siyasetini açıklamaya yönelik çalışmaların teorik arka planı üzerine bir değerlendirme hedeflenmektedir. Kuşkusuz, özgül

bir tarihsel dönemde yaygın kabul gören bilimsel anlayışların, toplum, devlet ve insana ilişkin tanımlama ve kavramlaştırmalarının, söz konusu hakim anlayışların içinde serpilip geliştiği tarihsel/toplumsal koşullarla dolayımı göz ardı edilemez.

Tekrara düşmek adına vurgulanması gereken nokta şudur: Bu çalışmada bir postmodern kuram eleştirisi amaçlanmamaktadır. Çalışmanın hedefinde, “postmodern ideoloji” yer almaktadır. Marx, Alman İdeolojisi’nde şunu anlatmaya çalışır: düşünceler kitleleri etkileri altına alır almaz, maddi güç haline gelirler. Marx, düşüncelerin tarihsel canlılığını ekonomik çıkarlara gerekçe oluşturmakta oynadıkları role bağlıyordu. Bu bağlamda, bu çalışmada, maddi güç haline gelmiş biçimiyle ve küresel sermayeye gerekçe oluşturmada önemli rol oynayan postmodern ideolojinin siyasal sonuçları üzerinde durulacaktır. Postmodernizmin doğrudan siyasal sonuçları olduğu inkar edilemez. Çünkü başta özne olmak üzere, birey, toplum, iktidar yeni bir ontolojik temelde tanımlanmaktadır. Ve her ontoloji siyasaldır. Ve postmodern ideolojinin hedefinde temel ontolojik kategori, “özne”dir. Türkçe’ye oldukça geç çevrilen Gıdıklanan Özne adlı eserin girişinde, Slovaj Zizek (2005), Marx’ın Komünist Manifestodaki metaforundan hareketle, kitaba şu cümleyle başlıyor: “Bir hayalet dolanıyor batılı akademiyanın üzerinde... Kartezyen öznenin hayaleti. Tüm akademik güçler bu hayaletin etkisini bertaraf etmek için ittifak halindedir” (ZISEK, 2005: 7). İşte bu özneye saldırıdır ki postmodernizmi yaşadığımız tarihsel dönemin ırasına uygun bir ideoloji ve siyasi bir proje – siyasetten arınmışlığı salık veren - yapan².

Nasıl ki 1980 öncesi, özellikle üçüncü dünya ülkelerinin akademilerinde yaygın kabul gören “modernleşme kuramı” soğuk savaşın uluslararası konjonktüründen ve dönemin hakim iktisadi/siyasi modeli olan kalkınmacı politikalarından bağımsız değerlendirilemezse, bugün, rağbet gören her türden post önekli kuramsal yaklaşım da, küreselleşme, bilgi toplumu gibi farklı biçimlerde tanımlanmaya çalışılan geç kapitalizmin siyasal ve iktisadi işleyişinden bağımsız ele alınamaz. Buradan hareketle, bu çalışmanın birinci bölümünde postmodern/postyapısalcı yaklaşımların insana, topluma, siyasete ve devlete ilişkin belli başlı önermeleri, tarihsel toplumsal bağlamı içinde ele alındıktan sonra, ikinci bölümde, bu türden yaklaşımların Türkiye toplumbilim yazınındaki izleri aranmaya çalışılacak. Bunu yaparken, söz konusu yaklaşım-

2 Bu çalışmada amaçlanan bir postmodern düşünce eleştirisi değildir. Kaldı ki kendi içinde hiç de homojen olmayan böylesi bir akımı salt ‘siyasal bir düşünce olarak postmodernizm’ veya Lyotard, Foucault ve Derrida gibi yazarlarla sınırlasak dahi bu yazı kapsamında işin içinden çıkmamız mümkün değildir.

ların toplum ve insana ilişkin çıkarımlarının ve siyaset tanımlamalarının hiç de bize yabancı olmadığı; aksine çağdaş Türk toplum bilim yazının azımsanmayacak bir kısmının bilinç altına işlemiş modernleşme kuramının (ideolojisinin) temel çıkarımlarıyla birebir örtüştüğü gösterilmeye çalışılacak. Nasıl ki 1960'lı-1970'li yılların emperyalist zihniyeti, az gelişmişlik yerine modernleşmemiş geleneksel toplum söylemini hakim kıldıysa, bu gün de küreselleşme söylemiyle, bir yandan yeni-emperyalizm estetize edilirken, postmodern zihniyet modernleşme kuramının yerine ikame edilmektedir. Bir başka deyişle modernleşme kuramının soğuk savaş döneminde yerine getirdiği ideolojik görevi bu gün postmodern kuram (ideoloji) üstlenmiştir.

Son olarak, modernleşme kuramının soğuk savaş döneminde yüklendiği siyasal/ideolojik işlev de dikkate alınarak, post öneki yaklaşımların özellikle az gelişmiş ülkelerde benzer bir işlev yüklenip yüklenmediği tartışması bağlamında son dönemlerin siyasi pratik biçimleri irdelenmeye çalışılacak.

Bu çalışmadan amaçlanan, çeyrek yüzyılı aşkın bir zamandır, Türkiye'de ve dünyada rağbet gören her türden post öneki yaklaşımın, kuramsal düzeyde geliştirdikleri siyasal düşünce ve siyaset yapma anlayışının, pratik yaşama, bir başka deyişle, siyasal mücadele tarzlarına, etkilerini tartışmaktır. Bu bağlamda, son dönemlerde siyaset bilimi yazınında sıkça dile getirilen, sivil toplum söylemleri ve kimlik eksenli siyasetin demokrasi adına yüceltilişi, Türkiye özelinde mercek altına alınmaya çalışılacak. Çalışmanın başında düşünsel etkinliğin pratiği belirlediği türünden idealist bir konuma düşülmüş izlenimi vermemek için şunu belirtmekte yarar vardır: Postmodernizm, bu çalışmada bir kuramdan çok bir ideoloji olarak ele alınacaktır. Postmodern ideoloji, içinde bulunduğumuz çağın ideolojisidir. Çünkü postmodernizm, bütün ideolojilerin yaptığı gibi, yaşadığımız dönemin toplumsal gerçekliğini, kendisinin de bu gerçekliğin yaratıcısı olduğu hakikatini örtecek şekilde yeniden tanımlamaktadır. Bu tanımlama çerçevesinde, doğrudan siyasal etkinliği ve algılayışı değiştirecek biçimde, insan, toplum, toplumsal ilişki biçimleri yeniden formüle edilir.

Bu genel değerlendirme ışığında, son yıllarda gerek kuramsal gerekse pratik siyasi tartışma gündemini meşgul eden postmodernizm ilhamlı demokrasi tartışmalarının özünde siyasetten arındırılmış (depolitikleştirilmiş) bir siyaset anlayışının yerleştirilmeye çalışıldığı ve bunun da ideolojik olmak anlamında hiç de masum olmadığı söylenebilir. Postmodernizm tartışmalarının birkaç yıl öncesine kıyasla eski hararetini yitirdiği bir iklimde, konuyu bu biçimiyle gündeme getirmek anlamsız görülebilir. Ancak bu sessizlik söz konusu tartışmaların inandırıcılığını ve etkinliğini yitirdiği biçiminde yorumlanmamalıdır. Tam tersine bu gün son derece popüler olan kimlik eksenli radikal demokrasi veya anayasal demokrasi tartışmalarının ontolojik temelini hala postmodern kuram/ideoloji oluşturmaktadır.

Günümüzün gözde eleştirel teorisi olan postmodernizm, kapitalizmin engellenemeyen gelişimi için gerekli olan işlevi, “kültürel çalışmalar” – ki bu işlevi soğuk savaş döneminde modernleşme kuramı/ideolojisi yerine getirmişti - yerine getiriyor ve kapitalizmin devasa varlığını muğlaklaştırma amacındaki ideolojik çabaya gayet etkin bir şekilde katılıyor. Kapitalizme bir dünya sistemi olarak yöneltilecek eleştirilerin karşısına, postmodern kültür eleştirisi ‘özcülük’, ‘köktencilik’ ve benzeri suçlamalarla çıkmaktadır. Ekonominin siyasetten arındırılışının bedeli ise, bir anlamda siyasetin kendi alanının da siyasetten arındırılışı ile ödenir. Gerçek siyasal mücadele, marjinal kimliklerin tanınması ve farklılıkların hoş görülmesi için verilen kültürel mücadeleye dönüşür

2. İdeoloji Olarak Postmodernizm

Kuşkusuz, ideoloji gibi son derece karmaşık bir tema üzerine farkı pencerelerden ve farklı sorunsallar geliştirerek bakmak olanaklıdır. Genelleme tehlikesini göze alarak, ideoloji üzerine tartışmaların ana sorunsallarından birinin, neden pek çok benzer biçimde konumlanmış bireyin aynı görüşleri kabul ettiği ya da bunları eş zamanlı olarak ürettiğini açıklama uğraşı olduğu söylenebilir. Bu çerçevede genel kabul görmesi anlamında, yaşadığımız özgül tarihsel dönemin ırasını oluşturan postmodern düşüncenin ideolojik bir niteliğinin olduğu söylenebilir. Toplum, insan doğasını, iktidar ilişkilerini yeniden tanımlama gayreti içindeki her türden post öneki yaklaşım söz konusu ideolojinin altyapısını oluşturacak olan entelektüel alanın yeniden inşası olarak görülmelidir³. Buradan hareketle, postmodern düşüncedeki entelektüel hataları ya da patolojii teşhis etme uğraşısına girmek yerine, onu verili tarihsel toplumsal ilişkilerin meşrulaştırıcı ideolojisi olarak ele alıp, söz konusu ideolojinin ürünü olan toplumsal bilincin siyasal sonuçları üzerine değerlendirmede bulunmak daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

3 Bir düşünce akımı olarak postmodernizm, birkaçı hariç burada ismi zikredilecek düşünürler tarafından dahi kabul edilen bir tanımlama değildir. Postmodernizmden tutun, postyapısalcı ve hatta postmarksizme kadar farklı kategoriler altında sınıflandırılabilen düşünsel yaklaşımların her birinin kendi içinde dahi tutarlı bir bütünlük oluşturmadığı göz önünde bulundurulursa, bu türden bir reddiye makuldür. Ancak, bunca çeşitliliğe rağmen, her türden post öneki yaklaşımın , insan doğası, toplum, bilimsel bilginin niteliği ve siyaset (iktidar) ilişkileri üzerine fazlasıyla aşına olduğumuz ortak noktaları var. Bu nedenle çalışmanın bundan sonrasında, bu ortak noktalardan hareketle, genellemeye gitme riskini de göze alarak “postmodernizm” kavramı kullanılacaktır.

Çünkü ideolojilerin eleştirisi ancak kendilerini doğuran koşulların ve cevap verdikleri ihtiyaçların aydınlatılmasıyla mümkündür. Dünyanın ve insan bilgisinin parçalı doğasına yapılan vurgu, postmodern düşüncenin ana çizgisini oluşturur. Tarihin özne anlamında bir merkezinin olmadığı fikri, toplumsal ilişkilerin bütüncül kavranabileceği inancına karşı duruşla harmanlandığında, insan bilincinin toplumsal ve tarihsel bir temelini olabileceği düşüncesi toptan reddedilir. Harvey'in belirttiği gibi, postmodernizm, yoğunlukları, derinlikleri ve günlük yaşamı kapsamalarıyla her gün daha da evrenselleştirmekte olan siyasal ekonomik süreçleri (para akışı, uluslar arası işbölümü, mali piyasalar ve benzeri) kavrayabilen türden meta-teoriye yadsır (HARVEY, 1989:116-117). Bunun yerine, tüm yerellik, ya da toplumsal gruplaşma fetişizmlerini, şeyleşmeleri ve parçalanmaları kabul etmemizi ister.

Tarihsel bütünlük fikri ıskartaya çıkarıldıktan sonra, insanların gerçek maddi tarihi anlamında tarihçiliğe ve insanların kendi tarihlerinin hem yazarı hem de aktörleri olmaları anlamında insancılığa saldırı gündeme gelir. İster Foucault'da olduğu gibi "episteme" olarak tanımlansın, ister Laclau ve Mouffe'de hegamonik söylem olarak tanımlansın, söylem ve anlatılar toplumsal gerçekliğe ayna tutan, anlaşılabilirliğini sağlayan araçlar olarak değil bizzat gerçekliği kuran yapılar olarak tanımlanır. Buradan hareketle, ideoloji ve siyaset söylemsel olarak, insan failinin taşıyıcı konumunda olduğu yapılar olarak sunulur. Böylece, insan edilgenleştirilirken, siyasete bütün toplumsal belirlenimlerden bağımsız bir işlev yüklenir. Bu türeden bir mantığın vardığı en uç nokta, dil ve söylemin toplumsal yaşamın baskın ilkesi olarak kurgulanması ve bilincin bütün toplumsal ve tarihsel temellerinden nihai olarak koparılmasıdır (WOOD, 1986: 5).

Gerçeklik diye bir şey yoktur artık; her şey söylemler ve söylemler arası iktidar sorudur. Bu kuşkucu, akıldışı, bilim anlayışının en yalın ifadesi, Rorty'nin şu tümcelerinde rahatlıkla izlenebilir: "Gerçekliğin orada olmadığını söylemek, yalnızca hiçbir tümcenin olmadığı yerde hiçbir gerçekliğin olmadığını, tümcelerin insan dilinin öğeleri olduğunu ve insan dillerinin insan yaratıları olduğunu söylemektir. Gerçeklik orada olamaz – anlıktan bağımsız olarak var olamaz – çünkü tümceler öyle varolamazlar, orada olamazlar" (RORTY, 1985: 5).

İnsan eylemliğin evrensel ve soyut bir şekilde kavranamayacağına ilişkin postmodern yargı, tüm insani etkinliklerin parçalı, olumsal ve yöresel olduğu ve gerçekliğin dilbilimsel olarak kaydedilen kimliklerin dışında bir özünün olamayacağı düşüncesiyle tamamlanır. Hal böyle olunca, bütün tarihsel toplumsal gerçeklik söylemsel kurgulardan ibaretmiş gibi sunulur. Hobsbawm'ın deyişiyle, insanlık tarihindeki en büyük dramatik ve evrensel

toplumsal dönüşümleri, bizatihi bu dönüşümün içinde (aracılığıyla) hayat bulan düşünömsel zihnin bilincine yerleştirilmiştir (HOBSBAWM, 1994).

Dilbilimsel modellerin ve söylem analizinin toplumbilimlerde bu denli yaygın kullanmasının altında yatan neden, bu modellerin bilimsel geçerliliğinden çok günöümüz toplumunun yapısında aranmalıdır. En kaba biçimiyle bu türden düşünme biçimleri, spekülative sermaye çağına denk spekülative düşünme biçimleridir. Toplumsal ilişkileri, öznesiz kendiliğinden süreçler olarak açıklama çabasını ve toplumsal söylemsel kurgu olarak değerlendiren yaklaşımları ciddiye almak, ekonomi haberlerinde borsanın düşüş ya da yükselişini ‘piyasaların Amerikan Savunma Bakanı’nın yaptığı açıklamaya verdiği tepki’ söylemiyle aktaran televizyon spikerinin yorumunu ciddiye almaya benzer. Bu, tıpkı borsada ‘oyunayan’ onca yatırımcı arasındaki çıkar savaşımını dikkate almadan, borsanın bütününe tamamen kurgusal bir kişilik atfederek, spekülative düşüş ve yükselişleri Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerindeki olumsuz gelişmelere veya enflasyonun düşük çıkmasına olumlu tepki biçiminde yorumlamakta olduğu gibi bir yanılısama yaratıp ona kayıtsızca inanmaya benzer.

Toplumun, kategorilerin sonucu olduğu, imgelemde tasarlandığı ve insanların yapıların taşıyıcıları olduğu yanılısaması liberal iktisadi doktrinin piyasa yanılısamasının bir uzantısıdır ve hatta onun politik ideolojisinin temelini oluşturur. Oysa, genel olarak söylemek gerekirse, fikirler hiçbir şeyi iyi bir sonuca vardiıramazlar. Fikirleri bir sonuca vardiırebilmek için pratik gücü kullanan insanlar gerekir (MARX, 1994:161). Bu gerçeğı halının altına süpürebilmek için psikoloji aracılığıyla insanın ne kadar tutkularının ve içgüdülerinin esiri olduğunun, aklından çok akıldışı güdülerin onun eylemlerine yön verdiğinin sıkça dile getirilmesi gerekir.

Postmodern düşüncede, arzularının ve bilinçdışının tutsağı olan insan, çaresiz bir varlık olarak oradan oraya sürüklenen, ne şimdisini ne de geleceğini belirleme istenci ve özgürlüğü olmayan, özsüz ve temelsiz bir varlık olarak görülür. Yoğunlaşmış meta üretiminin insanın yabancılaşmasını sürekli olarak ürettiğı koşullarda, egemen ideoloji olarak postmodernizm, insanın tarihsel varlığının aslında bir hiç olduğunu ileri sürer. İnsan yaşamını temellerinden koparıp anlamsızlaştıran kapitalist ilişkiler bütünü içerisinde, anlamın kendisinin gerçekliği tartışmaya açılırken, akılcı olan her şeye karşı, akıldışı almaşığı öne çıkarılır. Son zamanların popüler eserleri İmparatorluk (HARDT/NEGRI: 2001) ve okluk (HARDT/NEGRI: 2004) gibi eserlerin de an teması bu türden özne betimlemesine dayanmaktadır.

Toplumsal ilişkiler bütünüünün her hangi bir eyleyeni olmaksızın kedinden devinimliğı olduğu düşüncesi, 20.yüzyılın başlarında toplumsal

sınıfları merkez alan kuramlara karşı, Weber’den ilhamlı Amerikan yapısal işlevselcileri tarafından geliştirilmiş bir argüman iken, yapısalılık aracılığıyla marksizmin tedrisatına sirayet ederek, sonraları postmodernizmin ana temalarından biri durumuna gelmiştir. İdeal tipler yaklaşımı ile kendisinden etkilenen yapısal işlevselci okula ve marksizmin içinden gelişen yapısalcılığa ilham vermiş olan Weber, iktidarın doğasına ilişkin görüşleriyle de bugünün postmodernistlerini etkilemiştir⁴. Bir başka deyişle, Castoriadis’ten Laclau’ya, Parsons’tan son dönemlerin imparatorluk savunucularına kadar pek çok kuramcı tarafından dillendirilen iktidar ilişkilerinin çoğulluğu ve sınıf karşıtlıklarına indirgenemeyeceği temasının entelektüel seceresi, Weber’in yazılarından kaynaklanır: “İktisadi gelişim süreçleri sonuçta aynı zamanda iktidar mücadelesidir de, ve iktisadi planın kendini hizmetine vermesi gereken nihai ve son sözü söyleyen çıkarlar, ulusal iktidar çıkarlarıdır” (WEBER, 1978: 438). Bu gibi iddiaların altında yatan, sonuçta toplumsal ilişkilerin temelde iktidar ilişkileri olduğu biçimindeki Nietzscheci savdır: “Hakimiyetin yapısı ve açılımı toplumsal eylemin biçimini ve bir hedefe yönelmesini belirlemekte önemlidir” (WEBER, 1978: 491). Ve nihayet Foucault buyurur ki: “İktidar temelde bir yönetim sorunudur... ve yönetmek diğerlerinin olanaklı eylem alanını yapılandırmaktır” (FOUCAULT, 2000: 221).

Bu türden bir mantık, iktidarı bütün toplumsal tarihsel bağlantılarından koparıp, toplum üstü ve tarih dışı bir alana itelememize yol açar. Artık, iktidar Foucault’un deyimiyle her yerde olmakla kalmaz, her zaman vardır ve yönetmek insanın doğasında var olan bir şeydir. Aslına bakılırsa, iktidarın ve dolayısıyla siyasetin toplum üstü ve tarih dışı doğasına yapılan vurgu, postmodernistlerin çok sık karşı olduklarını dillendirdikleri büyük anlatılardan liberal siyasal ideoloji ile oldukça sıkı benzerlikler gösterir. Postmodernistler tarafından özerk toplumsal gerçeklik olarak iktidara yapılan liberal vurgu, Weberci tarihsel sosyolojinin ana temasıdır. Örneğin çeşitli baskı biçimlerinin indirgenemeyecek biçimde çoğul olduğu ve toplumsal sınıfları analiz aracı olarak kullanan bütüncül yaklaşımlar aracılığıyla kavranamayacak ayrı savaşım alanlarını temsil ettikleri biçimindeki postmodern önermeler doğrudan Weberci tarihsel sosyolojiden ve dolaylı olarak Nietzsche’nin güç istenci öğretisinden kaynaklanan terimlerle ifade edilir (CALLINICOS, 2004: 391).

Çağımızın ırasını oluşturan egemen anlayışın alevinin sönmemesi için, sıcaklığıyla insanlarda yarattığı uyuşukluğun devamı için ateşi kuramsal olarak

4 Weber’in toplumsal olanı kuramlaştırmada başvurduğu ideal tiplerin kurgusal yapılarla benzerliğine ilişkin bir değerlendirme için bkz. (LELEDAKIS: 2000: 68-72).

körükleyen bu yaklaşımlar, bir yandan, iktidar, sistem ve yasaya, söz birliği etmişçesine olumsuz anlam yükleyerek, çağdaş liberal düşüncenin en aşırı ucuyla flört ederken, diğer yandan kimlikler arası siyasal mücadeleyi açıklamada klasik liberal hoşgörü temasına dört elle sarılırlar (MOUFFE, 1993). Liberal düşüncede, çatışma, toplumsal sınıflar ile devlet ve siyaset arası ilişki yok sayılır veya görmezden gelinirken, postmodern düşünce sınıf ve çatışma olgularına, üst anlatıların anlamsızlığı ve söylemin tek gerçek olması temelinde şiddetle saldırır. Gelinek nokta liberalizmin çıkarımlarından daha ürkütücüdür: Akıl yoluyla anlaşılabilir hiçbir tarihsel süreç olmadığına göre, toplumda baskı doğuran hiçbir oluşumun köküne inilemez. O nedenle birleşik bir muhalefetten ve insanın genel kurtuluşunu hedeflemiş projelerden uzak durmalıyız. Böylelikle, teorik radikalizm, hiçbir faaliyette bulunmamanın meşrulaştırılmasının hizmetine sunulur ve yeni siyaset yapma tarzı bu mantık üzerine oturtulur.

Aslında bu siyasal atalet tarihsel toplumsal değişimin öznesiz bir süreç olarak kuramsallaştırılmasına olduğu kadar, insan türünün akışkan ve parçalı doğasına yapılan vurguya dayandırılır. Postmodern düşüncede özne olarak tanımlanan insan beni merkezlessiz, içinde hiçbir şeyin tam olarak yerinde durmadığı, anlaşılmalılığı ve güvenilmezliğı dillere destan bilinçdışına ve 'Öteki'ne bağımlıdır. Bir kere insan toplumsal ve tarihsel dayanaklarından koparılıp bilinçdışının azgın sularına bırakıldığında, toplumsal sınıf gibi ortak bir toplumsal ilişki temelinde kurulmuş bir kolektif eylem imkansız hale gelir. Bir diğer dikkate alınması gereken nokta toplumsal ve tarihsel bütünlük anlayışının reddiyesinden hareketle siyaset anlayışının da yeniden tanımlanmasıdır. Bütünü dönüştürmek için elde siyasal bir aracın bulunup bulunmaması önemli değildir, çünkü dönüştürülecek bir bütün aslında yoktur (EAGLETON, 2000: 30-31). Wood'un açıkça ifade ettiğı gibi: "Aslında sözcüğün geleneksel anlamında, sınıfların ya da devletlerin ve onlara muhalefetin birleştirici gücüyle ilgili olması anlamında "siyaset", kimlik siyasetinin kopuk mücadelelerine, hatta "siyasal olarak kişisel"e yer açmak üzere, fiilen dışlanır (WOOD, 2000: 15).

Dolayısıyla, bir yandan iktidarsızlık kutsanırken diğer yandan egemen ideolojik söylemin geliştirdiğı merkezlessizlik, yansızlık anlayışı, insanları, çeyrek yüzyıldır uygulanan neo-liberal politikaların sonucu olan piyasanın korkutucu ve vahşi belirsizliğine, Darwinist anlamdaki acımasızlığına bırakmış ; diğer yandan korku, şiddet, vandalizm, yağmacılık gibi savunma mekanizmaları yoluyla uyum sağlayabilme potansiyellerini artırmıştır. Kapitalist üretim ilişkileri cenderesi içinde gitgide şeyleştirilen ve parçalanan bir toplumsal düzen yeniden üretilirken, bu durumun yeniden üretimi ve dolayısıyla meşruiyeti için gerekli ideolojik zemin, postmodernizm tarafından, başta

toplum ve insan olmak üzere her türlü toplumsal ilişki biçiminin özünün anlaşılabilirliği fikrinin gözden düşürülmesi yoluyla yaratılır. Yeni postmodern özne, diskolara, hipermarketlere ve alışveriş merkezlerine kolayca uyum sağlar. Küresel düşün yerel davran demokratik bir slogan olarak bizlere sunulur. Ancak gözden kaçırılan şu ki, bizler mikro kimliklere hapsedilmiş bir biçimde demokrasi oyuncağını Sisipus benzeri toplumsal yaşamın merkezine yerleştirmeye çalışırken, çok uluslu şirketler küresel eylemekte. Kapitalist üretim ilişkilerinin mantığı, tek tip kültürü yer kürenin dört bir yanına yaymaya devam ederken, farklı coğrafyalarda yaşayan farklı cinsiyetten insanlara, demokrasi adına kimliklerini cansiperane savunmayı telkin ediyor. Siyasal egemenlik, ideolojik propaganda devasa bir kültür endüstrisi içinde eritilirken, devlete karşı sivil toplumcu perspektif, toplumsal normlara ve yerleşik hiyerarşilere karşı mücadele değil, şüphecilik demokrasinin amentüsü haline getirildi.

İnsanı, yapıların, söylemlerin ve hatta konuştuğu dilin dahi edilgen taşıyıcısı (ajanı) konumuna getirerek her türlü kurtuluş umudunu ortadan kaldırdığınızda, mücadelenin yerinin avuntu alırken, postmodern ideologlar siyasal olarak uyuşmuş bir toplumda, o anlaşılmaz söylemleriyle büyük anlatıları karşılarında alarak yapay bir put kırıcılığına soyunurlar. Artık durum daha da vahimdir, çünkü yabancılaşma bile bir siyasal tavra sahipken, karşı karşıya olduğumuz şey yabancılaşma değil, siyasal olmayan anomalidir: postmodernizm siyasal umutsuzluk halinin ideolojisidir. Çünkü yaygın kabul edilen tanımlamanın aksine, ideolojik mekanizmalar yanlış bilinç oluşturmaktan öte, özellikle tutarsızlıkları ortadan kaldırmak ve varolan toplumun tutarlı bir analizine ulaşmak için gerekli olan düşünme ve eylem biçimlerinin önünü tıkar. İçinde bulunduğumuz özgül tarihsel koşullarda bu görev postmodernizme düşer.

3. Modernleşme Kuramı Gölgesinde Türkiye'de Siyasetin Yeniden Tanımlanışı

Postmodernizm, bir yenilginin ürünü olduğu kadar bir zaferin de kutsanmasıdır. Pratikte yeni sağ politikaların ve dolayısıyla kapitalizmin kutsanışının ideolojik dışı vurumudur. Bu zaferin kibirli ve fütursuz sonuçlarını çeyrek yüzyılı aşkın bir zamandır Türkiye'de uygulanan iktisat siyasaları somutunda çok açık biçimde gözlemliyoruz. Türkiye özelinde üzerinde fazlaca durulmayan konu ise, zaferin kuramsal düzeyde kutsanışı ve bunun siyaset yapma biçiminde yarattığı yıkıcı değişimdir. İdeolojiler sadece, gerçeklik ve sahtelik ölçütüne göre değil, toplumsal sınıfları ve sınıf bölümlerini, boyun eğdirme ve birbirlerine bağlamadaki işlevi ve etkinlik derecesine göre

değerlendirilmelidir. Bu açıdan bakıldığında, her türden kimlik ve iktidara karşı sivil toplum alanında siyaset yapmayı yücelten kuramsal yaklaşımlar, çeyrek yüzyıldır bu türden ideolojik bir işlev görmektedir. İdeolojinin görevi siyasi birliğin temelini oluşturacak öznelik biçimleri üretmektir. Bu bir dönem vatandaş idi, şimdilerde ise alt kimlikler ve ötekiliktir. Bu anlamda sivil toplumcu ve farklılık esasına dayalı her türlü siyasi proje savunusu, egemen sınıfın politik birliğine ve hegemonyasına hizmet etmektedir denilebilir. Bir başka deyişle bilimsel kuramlar sadece söylem olarak dünyaya ve gerçekliğe ayna tutmakla kalmaz, aynı zamanda egemenlik stratejilerinin unsurları olarak da görülebirlirler.

Türkiye özelinde, 1980'lerde uygulamaya konan egemenlik stratejisinin kuramsal ayaklarından bir yeni-sağ ise, diğeri de sağda ve solda yaygın olarak benimsenen sivil toplum ve kimlik eksenli - çok kültürlüğe dayalı - demokrasi projesidir. Bir başka deyişle, büyük anlatılardan ve özellikle iktisadi belirlenimcilikten uzak durulması gerektiğine dair dogmatikleşmiş inanç, kapitalist üretim ilişkilerinin eleştirisini bir yana bırakıp, bağımsız bir ilişki biçimi olarak siyaset ile uğraşmayı, soyut demokrasi tartışmaları içinde boğulmayı tercih etmiştir. Soğuk savaş dönemine damgasını vuran yapısal işlevselci kuram ve onun az gelişmiş ülkeler için geliştirilmiş modeli olan modernleşme kuramının söz dağarcığı, her türlü ütopyaya karşı kurulu ve verili ilişkiler ağının savunuculuğunu yapan batılı ve onların üçüncü dünya uzantısı entelektüellerine sirayet etmiştir.

Daha açık söylemek gerekirse, siyasal iktidarı yalnızca bir anlam meselesi olarak gören yaklaşımlar, siyasi pratik bağlamında, ancak liberalizmi içselleştirerek varolabilmişlerdir. Ve bu, güçlü sosyalizm geleneği olamayan toplumlarda daha çok böyle olmuştur. Liberalizmin kimlik politikaları, sivil toplumculuk ve radikal demokrasi gibi kuramsal yaklaşımlar yoluyla içselleştirilişi, bizim gibi ülkelerde şiddetli bir iktisadi belirlenimcilik karşıtlığı ve yeni popülist ve ajitatif devlet karşıtlığı ile harmanlanarak akademik topluluğa hakim olmuştur denilebilir.

Türkiye'de bu türden düşünmeye uyum sağlamada çok zorlanmadık, çünkü, akademik topluluğun çoğunluğunun genlerine işlemiş olan modernleşme kuramı marifetiyle, somut tarihsel-toplumsal ilişkileri bir yana bırakıp, zihniyetler dünyasıyla uğraşmanın daha anlamlı ve yeterli olduğuna ilişkin düşünme biçimi zaten soğuk savaş döneminde büyük oranda yerleştirmişti. Modernleşme okulu marifetiyle yerleştirilen siyaset/iktidar anlayışı, hiç zorlanmadan postmodernist siyaset anlayışıyla örtüşürken, iktidar mücadelesi veya iktidara karşı mücadele anlamında siyasetin içi tamamen boşaltılmıştır. 1960'lı yılların üçüncü dünyada hakim siyasal ve sosyolojik kuramı ve ideolojisi olan modernleşme okulu ile günümüzün egemen felsefi

söylemi olan postmodernizm arasında benzerlikler ve paralellikler vardır ki, bunların karşılaştırmalı analizi bize Türkiye gibi ülkelerde postmodern yaklaşımların kolayca benimsenişini ve içinde bulunduğumuz dönemin siyasetleştirilmiş siyasi doğasını anlamada yardımcı olabilir.

Her şeyden önce siyasal alan ile iktisadi alan arasındaki ilişkiselliğin reddi, siyasetin tüm sosyal belirlenimlerinden bağımsız kendinden menkul bir alan olarak algılanışı her iki yaklaşımda da ortaktır. Bunun doğal bir uzantısı olan ekonomik belirlenimciliğin reddiyesi ve iktisadın kültürel ilişkilerle ikame edilmesi yine her iki yaklaşımın en belirgin özelliğidir denilebilir. İktidar, her iki anlayışta da bütün toplumsal belirlenimlerinden bağımsız olarak kavramlaştırılır. Bu türden bir iktidar kavramlaştırması, Türkiye’de iktidarın otoriterliğinin kaynağını “devlet geleneği” söylemiyle açıklayan çalışmalarda gözlemlenebilir⁵.

Modernleşme kuramı ve onun tarih ve siyasete yönelik açıklama biçimlerinin Türkiye’deki kökleri oldukça sağlam ve derindedir. 1980’lerde postmodernizm, 1990’larda ve günümüzde yaşanan küreselleşme tartışmaları, bu kökü kazımak yerine, deyim yerindeyse yeni fidanlar aşılamıştır. Ancak aşılamanın sağlam olması için, köke sirayet etmiş “zararlı uzantıların” kazınması gerekiyordu. Zararlı otlardan en önemlisi iktisadi ilişkilerin siyaseti ve iktidar ilişkilerini belirlediği, belirleyebileceği tezidir. İktisat ideolojisi olarak da tanımlanan bu tez, özgürlük ve demokrasinin harcını oluşturacak başka bir toplumsal ilişki düzeni tasarlayabilmenin önündeki epistemolojik engel olarak görülüyordu (İNSEL, 1993). Bu engelin ortadan kaldırılmasının iki açıdan avantajı vardır. Her şeyden önce, iktisadi, toplumsal ve siyasal olanı açıklama ve anlama sürecinden dışladığımızda toplumsal sınıf gibi analiz araçlarına da gerek kalmayacak, bunu yerini sivil toplumun motor gücü olan kimlik söylemleri alacaktır. İkincisi, devleti ve iktidarı artık, iktisadi ve sınıfsal belirlenimlerle açıklamanın yerini, devletin kendi başına bir varlığı olan bir toplumsal özne, iktidarı hiçbir belirleyeni olmayan bir yapı olarak kurmak alacaktır. Böylece, devlet bir toplumsal ilişki biçimi olarak değil, toplumu anlamanın ve toplumla ilgili bilgi üretmenin sınırlarını çizen ve böylece bilgikuramsal ve normatif ilkeleri şekillendiren hegemonik bir özne olarak konumlandırılır (KEYMAN, 2001: 20).

Siyasetin, toplumsal belirlenimlerinden, bir başka deyişle ekonomik ilişkilerden koparılarak incelenmesi gerektiği savının kaçınılmaz uzantısı,

5 Devlet geleneği kavramlaştırması, Ş. Mardin’den Metin Heper’e, A.İnsel’den F. Keyman’a kadar, M. oldukça geniş bir yelpazede genel kabul gören Türkiye siyasetini açıklama aracı olarak kullanılmaktadır.

iktidarı kendiliğinden bir oluşum olarak ve ikili modeller aracılığıyla açıklama çabasıdır. İktidarın kendiliğindenliği fikri, soğuk savaş sonrasında kapitalizmin mutlak zaferini ilan etmesiyle, imgeler, simgeler, semboller, söylemin hegemonyası gibi kavramlarla allanıp pullanarak, bu zaferin ideolojik meşruiyetinin kayıtsız şartsız hizmetine sunulur. Söz konusu kendiliğindenlik yaklaşımının siyasal pratik anlamında sonucu, iktidar ve daha da somut biçimiyle devlete karşı eleştirel olmayan kayıtsızlık, siyasal tahakküme karşı mücadeleyi gereksiz ve nafil gösterme çabasıdır. Bir kez iktidar ve siyasal mücadele öznesiz bir ilişkiler pratiği olarak tanımlanmaya başlandığında, bir başka ifadeyle öznesiz kendinden devinimli, kendi iç örgütlülük durumu içerisinde değerlendirilen bir yapı olarak ele alındığında, diyalektik sıçramaların yerini sibernetik değerlendirmeler alır: Foucault'un iktidar kavramı göz önünde bulundurularak, 'toplumsal ilişkiler içinde hareket eden ve uygulanan bir egzersiz' olarak ve hatta bütün bu tanımlamalardan dolayı, iktidarın hem toplumsal/söylemsel aktör hem de jeo-politik/siyasal özne olma niteliklerinden kaynaklanan iki boyutlu hareket tarzı olduğu savlanır (KEYMAN, 2001: 147).

Bu, her türden siyasal mücadeleye son veren siyasetlessiz bir siyaset anlayışıdır ve burada anahtar kavram "sivil toplumdur". Sivil toplum kavramı son yıllarda, bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de toplumsal siyasal yaşamı açıklamada kullanılan temel analiz araçlarından biri haline geldi. Toplumsal, siyasal ve dahi tarihsel gelişmeleri, olumsuzlukları, demokrasinin ağır aksak işleyişini açıklamada sivil toplum kavramına başvurmak neredeyse zorunluluk haline almıştır. Bu da hiç şaşırtıcı değildir, çünkü devlet-sivil toplum ikiliği, sosyal bilim geleneğimizin yabancı olmadığı bir yöntemsel araçtır. İkili açıklama modelleri, modernleşmeci kuramın ve onun siyasal boyutunu oluşturan liberal ideolojinin icadıdır ve postmodern zihniyete de doğrudan sirayet etmiştir. Modernleşme okulunun meşhur modern toplum-geleneksel toplum, bürokratik elitler-halk, merkez -çevre gibi ikili modelleri bir dönem Türk sosyal biliminde oldukça yaygın kullanılan kavramlardı. Şimdilerde ise, bütün bunları kapsayacak devlet-sivil toplum, özne - öteki gibi ikili açıklama modellerinin revaçta olduğu görülüyor.

Çelişkinin ve diyalektik sıçramaların yerini ikili sibernetik karşıtlıklara bırakması liberal düşüncenin aydınlanmadan bu yana yerleştirmeye çalıştığı bir zihniyettir ve buna ilişkin en büyük tarihsel hamlelerinden birisini postmodern kuram aracılığıyla yapmıştır. Türkiye'de de demokrasi ve özgürlük gibi konular son yıllarda bu kurgusal devlet-sivil toplum ikiliği çerçevesinden tartışılıyor. Bu ikili açıklama modelinin kimlik politikaları bağlamında öznenin içsel dünyası-dış dünya ikiliğinden hareketle kavramsallaştırıldığı söylenebilir. Habermas'ın belirttiği gibi, önce yalnızca biçimsel bir dış dünya kavramı

geliştirilir ve bunun tamamlayıcısı olan iç dünya ya da öznel, yani bireyin kendisinin ulaşma ayrıcalığının olduğu ve dış dünya içine oturtulamayacak, her şeyin atfedildiği bir dünya kavramı ortaya çıkar (HABERMAS, 1984: 51). Öznenin iç dünyası da tıpkı iktidar ilişkileri gibi kendinden devinimlidir. Orada bir dış neden, bir etki-tepki, neden-sonuç ilişkisi aramak anlamsızdır. Benzeri mantıksal çıkarımı, sivil toplum tanımında da bulabilirsiniz. Sivil toplum, yalnızca devletten değil, ekonomiden de bağımsız, toplum merkezli bir model olarak tanımlanırken, sivil toplumun kurumsallaşması ve etkinleşmesi haklar temelinde ortaya çıkan bir gelişme olarak tanımlanır (KAHRAMAN, 2003: 59). Burada haklar kuşkusuz, kimlik eksensli tanımlanan haklardır.

Bu bağlamda siyasetin sınırları ve siyasal mücadelenin tanımı köktenci bir biçimde yeniden tanımlanmaktadır. Demokrasi tartışmaları bağlamında incelendiğinde bu yeniden tanımlama açıkça görülmektedir. Adalet, özgürlük, katılım ve eşitlik gibi demokrasi tartışmasının önemli noktaları, kategorik olarak olumsal ve biteviye yeniden tanımlanmaya açık alanlar olarak sunulurken, siyasal mücadelenin sınırları, iktidar mücadelesinden kimlik fark alanına kaydırılır. Demokrasi tartışmasının odağı, devlet, vatandaş, birey ya da sınıf gibi bütünselleştirici siyasal öznelerden, kimlik/fark ilişkiselliğine kaydırılır (KEYMAN, 1995:159). Buradan hareketle, ‘radikal çoğulcu demokrasi’ sivil toplumun devlet mekanizmasından ve ulusal düzeyde işleyen karar alma süreçlerinden bağımsızlaşmasını hedefleyen mekansal, yerel ve kendi içinde özgün ve tekil varlık süreci olan bir etkinlik biçimi olarak tanımlanır (KEYMAN, 1993:150).

Burada dikkati çeken nokta, kimlik/fark ilişkiselliği, kimliklerin kurulma sürecine içsel bir süreç olarak tanımlanır. Devleti, toplumsal sınıfları, demokrasi mücadelesinin dışında tutan bu türden demokrasi tanımlamasında, çeyrek yüzyıldır Türkiye’de uygulanan yeni-sağ iktisat politikalarının, insanı insanlıktan çıkaran sonuçlarının ‘kimlikler’ üzerindeki etkileri dikkate alınmaz. Toplumsal olarak üretilen maddi değerlerin paylaşımı mücadelesi anlamında bir siyasal mücadelenden de söz edilmez. Kuşkusuz liberal çoğulcu düşünürlerin farklılıkların açık diyalogunu arzu edilir bir hedef olarak görmesi yanlış değildir; sorun yalnızca bunun, sınıflara bölünmüş bir toplumda, kabul edilebilir çıkarların, her şeyden önce bir yönetici güç tarafından belirlenmekte olduğu bir ortamda, tam olarak yürütülebileceğini düşünebilecek kadar gözlerinin bağlı olmasıdır (EAGLETON, 1999: 246).

Sonuçta, postmodernizmden ilhamlı yeni çoğulcu demokrasi modelinde siyaset, salt sivil toplum içerisinde hareket eden, birbirleriyle etkileşime geçen farklı kimliklerin söylem düzeyinde meşruluk kazanmaları olarak tanımlanır. Burada siyasal mücadele ve dolayısıyla demokrasi, toplumsal sorunları hedefleyen bir çözüm projesi değil, çözümün imkansızlığını baştan kabullenip

ona göre davranma sürecidir. Nitekim, Türkiye’de kimlik eksenli siyaset yürüten siyasal parti ve ‘sivil toplum kuruluşları’nın demokratik hak ve özgürlük söylemleri dikkatle incelendiğinde, demokrasi bir hedeften çok bir araç olarak algılanmaktadır. Dolayısıyla, tikel sorunların geçici ve eğreti çözümüne odaklanmış talepler, küresel radikal çıkmazın ve temel iktisadi çatışmaların kabullenilmesi ve çözümsüzlüğü varsayımını ön gerektirmektedir (ZİZEK, 2002: 22).

Toplumsal ilişkilerin analizinde maddi düzeyin belirleyiciliğini yok saymak, ya da göz ardı etmek, ya da maddi düzeyin belirleyiciliğini düşünsel düzeyin analizi ile açıklamaya çalışmak, modernleşme geleneğinin son dönem postmodern ve radikal demokrasi savunucularına sirayet etmiş bir kalıntısıdır ve bu doğrudan devlet ve siyaset algılayışlarına yansır. Bu anlayış İttihat ve Terakki üzerine analizlerden tutun da Cumhuriyet tarihinin siyasal gelişmelerini açıklayan pek çok yaklaşımda görülebilir. Ya koskoca bir toplumsal ilişkiler ağı, Ziya Gökalp’in pozitivist dayanışmacı sosyoloji anlayışı ile açıklanır, ya da devletin Türkiye’deki baskıcı niteliği “Jakoben Kemalist” gelenekle açıklanmaya çalışılır. Bu anlayışa göre devlet ve iktidar ilişkileri, bürokratik ve siyasal elitlerin kendi ideolojilerine uygun bir biçimde imgelemde yaratılır: “Osmanlı devleti tüm diğer devletler gibi, sadece gerçeklik içinde değil, tarihçilerin de katkısıyla, insanların imgeleminde inşa edilmiştir” (ÖZEL, 2004). Devletin sadece eyleyenlerin bilincinde var olan ve onun aracılığıyla kendi eylemlerine yön verdikleri bir şey olarak tanımlanması tamamıyla modernleşmeci kuramın çağımız siyaset ve siyasi tarih çalışmalarına bıraktığı en önemli kalıttır. Fikirlerin özerk kendileri olarak kavranılması, onların tarihsizleştirilmesine ve doğallaştırılmasına hizmet eder ki bu da ideolojinin bir başka tanımıdır: “Türk modernitesi, başından beri maddi temelde somut ilişkilerin bir ürününden daha çok zihinsel temelde bir toplumsal tasarım şeklinde tezahür etmiştir. Bu itibarla, Türk modernitesinin soyut/kurgusal yanı hep ön planda tutulmuş, dolayısıyla “modern olma” sembollerden örülü bir meta-topluluk meselesi olarak görülmüştür” (SARIBAY, 2002: 301).

Türk modernleşmesini bir zihinsellik (episteme) sorunu olarak görmek, bir başka deyişle, Foucaultcu kavramlarla geçmişi anlamaya çalışmak, “şimdi”nin “geçmiş”e gitmesiyle onun ontolojik konumunu değiştirdiğini varsaymak ve dolayısıyla geçmişi ve daha çok da şimdiiyi yanlış anlamaktır. Sanki tarih içinde bulunduğumuz noktada durmuş hızla geriye sarmaktadır. Bu geriye sarma süreci, geçmişi anlamaktan çok bugün var olan siyasal süreçleri meşrulaştırmayı sağlayacak ideoloji işlevi görür.

Bu bölüme sonuç olması anlamında şu söylenebilir ki, modernleşme kuramı/ideolojisi ile postmodern kuram/ideolojinin farklı tarihsel dönemlerde benzer işlevler gördüklerine ilişkin savı destekleyici noktalardan bir tanesi, her

iki yaklaşımın da kültüre yapılan vurgu – bu modernleşme kuramında nihayetinde modern kültür ile ona evrilmenecek olan geleneksel kültür arasındaki ikilik ile postmodernizmin kimlik eksenli kültüre yaptığı vurgu – toplumsal belirlenimlerinden ve insan faillerinden arınmış bir siyaset anlayışını öngörüyor olmalarıdır. Ki bunun da bizi, aslında devleti ve iktidar mücadelesini, toplumun dışında, sınıfsal mücadeleden bağımsız olarak kavramlaştıran liberal projeye getirir⁶.

4. Siyasetin Krizi ve Siyasetten Arındırma Süreci

Siyasetin ve bununla bağlantılı olarak demokrasinin krizde olduğuna dair tartışmalar, sadece Türkiye'de değil, genel olarak tüm dünyada tartışılan bir konu. Ancak, bu tartışmaların daha çok kitlelerin siyasete kayıtsızlığı, ya da sandık başına giden seçmen sayısının azlığı gibi siyasal katılım teması etrafında odaklandığı da bir gerçek. Siyasetin krizini sadece katılım temasına yoğunlaşarak açıklamanın, siyasal etkinliğin tüm dünyada ve Türkiye'de geçirdiği kabuk değişimini anlamamızı kolaylaştırmayacağı da bir gerçek.

Türkiye özelinde tartışacağımız, siyasetin geçirdiği anlamsal kaymayı ve siyasal etkinliğin nitelik değiştirmişinin, bir bütün olarak siyaset sonrası durum olarak tanımlanabileceğidir. Siyaset sonrası dönem, kitlelerin siyasetin dışında tutulabilmeleri için gerekli ideolojik, yasal ve kurumsal düzenlemeler bütünlüğü olarak tanımlanabilir. Daha açık söylemek gerekirse siyaset sonrası durumun en belirgin özelliği siyasetten arındırma⁷. Aslında siyasetten arındırma (depolitizasyon) sadece kitlelerin siyasal karar alma süreçlerinin dışında tutulmasını hedefleyen bir süreç değildir. Aynı zamanda, siyasal karar

6 İlk bakışta şüphe ile karşılanacak modernleşme ile postmodernizm arasındaki ideolojik işlev benzerliği çıkarımına benzer bir değerlendirme daha üst düzeyde bir epistemolojik tartışma biçiminde E.P Thomson tarafından yapılmıştır (Thomson... Teorinin sefalet). Thomson bu çalışmasında, modernleşme kuramının epistemolojik kökeninin oluşturan yapısal işlevselci paradigmanın çıkarımları ile yapısalci-postyapısalcı paradigmanın çıkarımları ve siyasal sonuçları arasındaki benzerlikleri dikkate şayan bir biçimde ortaya koymuştur.

7 Türkçe'de depolitizasyon kavramını karşılayan bir belirteç bulunmadığı gibi, popüler kullanımda daha çok apolitik (siyasete ilgisizlik) yerine kullanılmaktadır. Akademik olmayan popüler yazında, depolitizasyon kavramının sıklıkla 12 Eylül sonrası gençliğin içinde bulunduğu siyasal duyarsızlığı açıklamada, bilinç ve siyasal inanç yitimi, siyasal kayıtsızlık anlamında kullanıldığı gözlemlenmektedir. Apolitikasyon/depolitizasyon ayrımı tartışmasına girmeden burada depolitizasyon halkın siyaset dışına itilmesi için gerekli ideolojik, siyasal ve yasal ve kurumsal düzenlemeler bütünü anlamında kullanılacaktır.

alma süreçlerinin ve onun yönetsel örgütlerinin de kitlelerin kontrolünden uzakta bir yerlerde, yeniden konuşlandırılması anlamını da taşır. Bu anlamıyla, aynı zamanda siyasal ve yönetsel mekanizmaların yeniden yapılanması süreci de siyasetten arındırmanın bir parçasıdır.

Siyaset sonrası durumun siyasal etkinliği toplumsal dayanaklarından koparma projesinin ideolojik dayanakları yukarıda geniş biçimde değinildiği gibi modernleşme kuramı ve onun çağdaş uzantısı olan postmodern kuramda rahatlıkla izlenebilir. Bilginin doğasına ilişkin bilgi kuramsal önermeler ile insanın ve toplumun doğasına ilişkin ontolojik önermeler, yeni-liberal siyasal düşünceyle de harmanlanarak, siyaset sonrası durumun ideolojik meşruiyetini sağlayacak bilgi üretim laboratuvarı olmuştur. İnsanı, toplumsal ilişkiler karşısında ve içinde edilgen konuma yerleştiren postmodern yaklaşıma ek olarak, devleti piyasa karşısında sürekli olumsuzlayan yeni-liberal siyasal düşünde siyasetten arındırma sürecinin en önemli ideolojik sac ayağını oluşturmaktadırlar.

*Postmodern-Yeni sağ Bilgi Üretimi*⁸

Devlet		Piyasa
Sınırlayıcı		Özgürlük
Kapalı		Açık
Katı		Esnek
Durağan, katılaşmış		Esnek
Geçmiş, gündem dışı		Gelecek, yeniliğe açık
Durgunluk		Gelişme
Grup, kolektivite		Birey, bireycilik
Tekbiçimli, yapay		Çoğul, özgün
Totaliter		Demokratik

Postmodern ideoloji ve yeni liberal söylem doğru ve iyi olanı (piyasa/sivil toplum) kötü ve yanlış olanın (devlet) karşısına yerleştirerek, tartışılmayacak derecede doğru ve gerçek kabul edilir. Bu gerçekliğin ideolojik simülasyonundan başka bir şey değildir ve açıkça temel dayanaklarını yukarıda

8 Tablo için bkz. (MAY, 2001).

tartıştığımız ideolojilerinin epistemolojik ve ontolojik çıkarımlarında bulur. Sosyal bilimsel çalışmaların bu denli ideolojilerin ve siyaset sonrası durumun hizmetinde olduğu başka bir tarihsel durum tespit etmek pek de kolay değildir. Devlet ve kamu yönetiminin, piyasa karşısında sürekli olumsuzlanması, bunun bilgi düzeyinde üretilişinin doğrudan siyasete yansımaları, devlet ve kamu yönetimi eksenli siyasetin negatif bir etkinlik durumuna getirilmesi sonucunu doğurmuştur. Epistemolojik tartışmaların ideolojinin hizmetine amade oluşu hiç de şaşırtıcı değildir. Çünkü, epistemoloji sorunu bilginin üretildiği bağlamdan ayrılmayacağı gibi, bu bilginin sonuçlarının genel olarak toplumsal gerçekliği anlamada nasıl konumlandırıldığından da ayrılmaz.

Modernleşme ve postmodern kuramın ortak argümanları birbiriyle bağlantılı ve örtüşen sonuçlar doğurur. Her iki yaklaşımda da ortak olan ekonomik determinizm ve iktisat ideolojisinin eleştirisi, toplumsal ilişkilerin analizinde, bizi maddi düzeyin belirleyiciliğini yok saymaya götürdüğü gibi, toplumsal ilişkileri, düşünsel düzeyin veya episteme olarak tanımlanan zihniyetler dünyasının analizi ile açıklanmaya çalışılır. Post-liberal ve radikal demokrasi savunucularının Türkiye'de zihniyetler dünyasına sıkça vurgu yapmaları, modernleşme kuramının üçüncü dünyada siyaseti ve toplumsal yaşamı kültürel yapılara vurgu yaparak açıklayışı - ki Türkiye özelinde bunun en yaygın kullanılan biçimi devlet geleneği söylemi ile siyasal ve yönetsel elitlere yapılan aşırı vurgudur- ile birebir örtüşür.

Toplumsal-siyasal yapının kültürcü kavranışının etkilerini, sivil toplum tanımlamalarında da görebiliriz. Halihazırdaki üretici güçler tarafından koşullandırılan ve kendisi de bu güçleri koşullandıran ilişkiler biçimi olarak sivil toplum - burjuva toplumu- bütünü'nün bir parçası olan devlet , siyasal alan olarak tanımlanırken, bu bütünü'nün diğer öğeleri siyasal olmayan alan olarak ilan edilir. Toplumsal ilişkiler bütünü'nü bu türden ikili modellerle açıklamak söz konusu bütünselliği ve dolayısıyla siyasetin doğasını kavramayı engellemekle kalmaz, paradoksal bir biçimde siyasal etkinliği toplumsal dışında konumlandırmayı önerir. Bu noktada artık siyaset ve iktidar ilişkileri yeniden tanımlanır. Eagleton'un belirttiği gibi, bütünlük aramamak kapitalizme bakmamanın kodunu oluşturmaktadır (EAGLETON, 1995: 10). Yapılaştırılan ayrıcalıklardan kurulmuş, biteviye dışlayan, dışladıkça kimliklendiren, burjuva toplumunun temel özelliği olan anarşiyi görmemenin en iyi yoludur bütünlüğe saldırmak. Sorun şudur ki, anarşi modern kamusal yaşamın temeli olduğu gibi, sırası geldiğinde kamusal yaşamın da anarşinin güvencesi olması gereği, ne kadar karşıt görünürlerse görünsünler gene de birbirini koşullandırdıkları gerçeğinin görülmemesinin, daha da açığı bu karşıtlığın nedenlerinin açıklanması yerine ontolojik olarak ön kabulünü sağlar bütünlüğe saldırmak.

Burjuva toplumu, toplumsal ilişkileri siyasal ve siyasal olmayan olarak ayırır. Kapitalizmin işleyişinde çıplak gözle gözlenen bu ayrımın, düşünömsel olarak yeniden üretilmesi sistemin meşruiyeti için zorunludur. Ve bu görevi soğuk savaş döneminde modernleşme kuramı yerine getirirken, bugün postmodern kuram üstlenmiştir. Kapitalizm ve onun ideoloji ve kuram düzeyinde örtülü ve açık savunucuları siyasal alan ile toplumsal alanı birbirinden ayırmakla kalmaz, insanı sivil toplum içerisinde duysal, bireysel ve dolaysız varoluşu içerisinde, devlet karşısında soyut, yapay ve ahlaki olarak tanımlar ve bu ikisini birbirinden kalın çizgilerle ayırır.

Demokrasi, sivil toplum ve son dönemlerde sıkça tartışılan yoksulluk gibi konular, aslında siyaset dışı bir alana kaydırılırken, toplumsal sorumluluk gibi soyut argümanlardan hareketle geliştirilen kimlik eksenli politikaları öneren anayasal demokrasi tartışmaları gündeme oturmuş durumdadır (KEYMAN, 1993). Bu tür tartışmaların ortak özelliği, siyaset yapma biçimini köktenci bir biçimde yeniden tanımlanmaktadır. Bu, yeni tanımlamaya en yalın biçimiyle siyasetin siyasetten arındırılması denilebilir. Söz konusu durumun en belirgin özelliği kitlelerin siyasetten uzaklaşmaları değil, insanların, siyasallaşma alanlarının birbirinden koparılıp yalıtılmasıdır. Örneğin herkesin katılabileceği siyasal süreçler, barış, demokrasi, çevre sorunları gibi alanlarla sınırlanmakta, buna karşılık, işsizlik, yoksulluk, toplumsal eşitsizlik gibi temalar, estetize edilerek veya medyatikleştirilerek teknik bir mistifikasyona uğratılmakta ve böylece, kitle katılımı dışarıda bırakılmaktadır (ÇULHAOĞLU/SOYER, 2000: 44). Demokrasi adına salık verilen ise, suya sabuna dokunmadan, iktidardan uzak durarak, sivil toplum içerisinde uslu çocuklar olarak kültürel söylemleri yarıştırmaktır.

Siyaset sonrası durumu niteleyen siyaset dışı bırakma projesinin ikinci sac ayağı yasal ve kurumsal düzenlemelerdir. Türkiye'nin 1980'lerden bu yana sıkı ve zorunlu ilişkiler içine girdiği İMF ve Dünya Bankası referanslı yapısal uyum politikalarının sonucunda gündeme getirilen son birkaç yıldır hızla yasalaştırıp uygulamaya konulan bu kurumsallaşmanın, siyaset yapma tarzını ve kitlelerin siyasete katılımını doğrudan etkilediği söylenebilir.

Bilindiği gibi, ekonomik kriz Türkiye'de daha çok bir devlet krizi olarak algılanmış, krizin temel sebebi olarak, siyasetçilerin siyasal rant elde etmek amacıyla ekonomik alana müdahale etmelerine bağlanmıştır. Bu temel gerekçeden hareketle, 1980'li yıllardan bu yana ekonominin yönetiminin, yasal ve kurumsal düzenlemelerle kademeli olarak siyasal denetim dışına çıkarıldığı gözlemlenmektedir. Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın Maliye Bakanlığı'ndan ayrılıp doğrudan Başbakanlığa bağlanması, 1990'lı yılların sonuna kadar meclis denetiminin dışında tutulan fon uygulamaları buna örnek gösterilebilir. Son dönemlerde sırasıyla yasalaştırılan düzenleyici üst kurul

uygulamaları, Merkez Bankası'nın özerkleştirilmesi uygulamalarının bu amaca hizmet ettiği söylenebilir. İlginç olan, uygulamada ekonominin yönetiminin doğrudan siyasetle bağlantısı koparılmasa da söylem düzeyinde bunun böyle olduğunun dile getirilmesidir. Örneğin son yapılan petrol fiyatlarının belirlenmesinin devlet denetiminden çıkarılıp piyasada dalgalanmaya bırakılması sonucu yükselen benzin fiyatları karşısında, Başbakan'ın fiyatları artık biz belirlemiyoruz yanıtı bunun en tipik örneğidir.

Toparlayacak olursak, bir devlet ve yönetim krizi olarak sunulan ekonomik kriz sonrası yerleştirilmeye çalışılan yeni yönetim stratejilerinin, ekonomi politikaları söz konusu olduğunda, meşru siyasi, ekonomik ve endüstriyel eylemleri birbirinden ayıran sınırların yeniden çizilmesini ve çeşitli alanlarda karar verme mekanizmalarının parçalanmasını ve yetki devrini içeren siyasetten arındırma sürecini işaret ettiği söylenebilir. Siyasetten arındırmanın kendisi oldukça siyasidir. Esasında, söz konusu olan karar alma sürecinin siyasal yönünün daha uzakta korunaklı bir yere yerleştirmektir. Kamu yönetimi reform paketi ile karar alıcılar/yöneticiler siyasetten arındırmanın uzaklaştırıcı etkisinden yararlanarak ekonomik süreçler üzerinde bir kol boyu uzaktan kontrolü sağlıyorlar. Siyasetten arındırma stratejisi, siyasal karar alma sürecinin verimliliğini ve güvenilirliğini ilgilendiren beklentileri değiştirme amaçlarını gerçekleştirebilmek için bürokratik pratiklerin yasal oyunlarına ihtiyaç duyar. Bu anlamda siyasetten arındırma, somut pratikle ilgisi olmayan, sadece ideolojik değil, içinde devletin siyaset yapma sürecinin gerçekleştiği haliyle değişimleri yansıtan, değişen maddi pratiklerin altını çizen, en güçlü harekete geçiş biçimidir. (BURNHAM, 2003: 177).

Bir başka deyişle, siyasetten arındırma sürecinin pratik siyasal sonuçlarının yanı sıra devletin toplum dışı ve toplum üstülüğü görünümünün yeni bir kamusal algılama kurgusu içerisinde yeniden üretimini sağlayacağı ideolojik bir işleve de sahiptir ki, bu da postmodern ve yeni sağ kuramların devlet/piyasa ikiliği simülasyonu aracılığıyla gerçekleştirilir.

Siyasetten arındırmanın üçüncü ayağı, bizzat bu ideolojik saldırının ve ekonomi politikalarının mağdurlarının yaşam biçimleri ve siyasal eylemlilik biçimlerindeki değişim bağlamında tartışılabilir. 1980'lerden bu yana uygulanan iktisat politikaların sonucu artan işsizlik, yoksulluk, kayıt dışı iktisadın oranının sürekli artışı, sosyal güvenlik şemsiyesi altında bulunan çalışan sayısının hızla düşüşü sonucu, bütün bu gelişmelerin doğrudan muhataplarının siyasal etkinliklerini etkilemiştir. Burada siyasetten arındırma, devletin hızla iktisadi alandan çekilerek yerini piyasaya bırakması ile vatandaşların kötüleşen sosyal durumu karşısında tepki gösterecek muhatap bulamamaları ve biçimsel olarak siyasal olmayan refleksler biçimde kendisini gösterir. Özellikle devletin konut, eğitim, sağlık, ulaşım gibi sosyal

politikalarda kesintiye gitmesi, bu politikalar yoluyla kaynak dağılımını düzenleyen devletin içinde ve etrafında cereyan eden siyasal mücadeleyi anlamsız hale getirmiştir.

Bir başka deyişle devletin hem işveren olarak hem de sosyal politikalar aracılığıyla gündelik yaşama yaptığı müdahalenin giderek azalması sonucu yaşamsal kaynaklar için verilen mücadelenin doğasında ciddi bir dönüşüm ortaya çıkar. Bu dönüşümden sadece kamuda çalışan kesimler, etkilemez. Özellikle ücret politikaları, bireysel sermayedarlar ile devletin belli yönetsel birimleri arasındaki ilişkiler yoluyla özel sektörde çalışanları da etkiler. Çeyrek yüzyıldır kapitalizmin yarattığı yıkım, tam da postmodernistlerin, akılla değil akıldışı ile bilinçle değil bilinç dışıyla hareket eden öznesini yaratmış gibi görünüyor. Son dönemlerde artan hırsızlık, kapkaççılık, çeteleşme gibi sosyal olgular salt yoksulluk başlığı altında ya da adli vakalar olarak değerlendirilmemelidir. Bu türden olgular, piyasanın sosyal Darvinci işleyiş mantığı dolayısıyla hayatta kalma mücadelesi veren kitlelerin sisteme karşı tepkilerinin, siyasal bir yönelimi olmayan, yalıtık ve bilinçsiz direnişler olarak görülebilir. Devlet karşısında vatandaş, yasa karşısında birey olarak tanımlanan günümüz insanı, devletin en azından ideolojik olarak ve görünüm olarak etkinliğini yitirmiş gibi gösterilmesiyle eş zamanlı olarak toplumsal müdahale alanlarını piyasaya terk etmesiyle birlikte, Türkiye gibi ülkelerde, siyasal olarak diyalektik karşıtı ve tümleyeni olan devleti karşısında bulamayınca, talana, yağmaya, hırsızlığa, kapkaçta, tacize, şiddete yönelmiştir.

İronik bir biçimde, küresel demokrasinin itici gücü olarak sunulan inanç ve ırka dayalı kimlik oluşumlarını ve bunlar etrafında yürütülen siyaseti de aslında siyaset sonrası durumun, siyasetten arındırılmış siyasal biçimi olarak değerlendirmek gerekir. Yoksulluktan kırılan büyük kent varoşlarında ve taşrada kümelenmiş kitlelerin belirgin bir iktisadi söylemi olmayan, din ve kimlik üzerinden siyaset yapan partileri oy verişleri, insanlığını yitirmiş toplumsal grupların kurtuluşuna yönelik her hangi bir söylemi olmayan, buna karşılık kimlik, dil, din gibi kültürel öğeler için mücadeleyi yeterli gören sivil toplum kuruluşlarının hızla çoğalıp serpilmesi de yine bu bağlamda ele alınabilir.

5. Sonuç

Son dönemlerde, kuramsal düzeyde genel olarak siyaset özel olarak da demokrasi tartışmalarında kullanılan kavramsal çerçevenin ve dilin kökten bir biçimde değiştiği açıkça gözlenmektedir. Diğer yandan, devlet toplum ilişkilerinde yaşanan köklü dönüşümlerle doğrudan bağlantılı olarak siyasal eylemliliğin ve siyaset yapma tarzının da ciddi değişimler geçirdiği söylenebilir. Siyaset bilimi açısından, toplumda artan akıldışı şiddet, linç

girişimleri, kapkaççılık, çeteleşme, aşırı milliyetçilik ve kimlik ve inanca gönderme yapılarak siyaset yapma, toplumsal yaşamdan hızla uzaklaştırılan siyasal boyutun yok oluşunun bir bileşeni ve çıktısı olarak yorumlanmalıdır. Ve bu durumun kendisi bizatihi siyasaldır. Bu pratik bağlamında, temelde katıksız piyasa işleyişine ve mantığına karşı koyabilen kolektif oluşumları ortadan kaldırmayı hedef edinmiş olan yeni-sağın başarısıdır.

Bu programın ideoloji düzeyde tutunabilmesi, bir başka deyişle hegemonyanın kurulup süreklilik kazanabilmesi için öncelikle akademik düzeyde entelektüel meşruiyet kazanmalıydı ki bu postmodern kuramın insani akılcı eylemliliği ve üst kimlik olarak toplumsal sınıfları küçümseyen ontolojik ve epistemolojik hegemonyası ile sağlanmıştı.

Kuşkusuz bahse konu olan siyasetten arındırma sadece ideolojik ve kuramsal boyutta yaşanmıyor. Küresel iktisadın temel yapısı, dünyanın siyasi yapısından gittikçe kopuyor ve onun sınırları üzerinden geçiyor. Kimliklere dayalı ve devleti dışlayan sivil toplumcu bir siyasal yaklaşımı dillendirenler, sivil toplum olarak tanımlanabilecek ilişkiler bütünüün iktidarın merkezini ve çeperini oluşturduğunun, yeri geldiğinde sivil toplum kuruluşlarının devletten daha merkezietçi, tutucu ve demokrasi karşıtı konumda durabileceklerini görmezden gelmekle kalmadılar, kimlik inşa sürecinde devletin ideolojik aygıtları aracılığıyla oynadığı rolü de küçümsediler. Küresel iktisadi yapı devletlerin üzerinden silindir gibi geçiyor ama bu , devletlerin silinip süpürüldüğü anlamına gelmemeli. Silindir devletleri yeniden şekillendiriyor. Çünkü sermaye kendisini küresel piyasada yeniden üretemez. Sermayenin yeniden üretimi için hala siyasal ve ideolojik olarak tanımlanmış yerel piyasalara ihtiyacı vardır (DEMİROVIÇ, 2003: 11).

Siyasetin bu güne kadarki dili ulusal olmak anlamında yereldi. Siyaset yerel düzeyde ortak dert ve tasalarımıza çare bulmak amacıyla konuştuğumuz bir dil, eylemde bulunduğumuz bir etkinlik biçimiydi. Dolayısıyla çareler, gündelik deneyimin bildik zemininde, siyasal iktidara karşı mücadele yoluyla aranıyordu. Devletin artık fiziksel olarak insanların yaşamlarını sürdürmelerine ilişkin karar alma süreçlerinden çekilmesi, -daha doğrusu öyleymiş gibi gösterilmesi- iktisadın siyaset dışlaştırılması, siyasal dili konuşacak iletişim kanallarının kapatılması demektir. Bu kanalları kaybetmekle kalmayan, yeni-sağ siyasaların çeyrek yüzyıllık uygulamalarının işsiz, evsiz, aç bıraktığı insanlar yeni ve daha acımasız kanalları kullanarak siyaset yapıyorlar: çalarak, saldırarak, kapıp kaçarak, yağmalayarak, çeteler kurarak, dini ve etnik kimliklere sarılarak.

Bu siyaset sonrası durum aynı zamanda toplumun piyasa ile toplumsal ilişkilerin piyasa ilişkileri ile ikame edildiği bir döneme de vurgu yapar. Karl

Polanyi'nin vurguladığı gibi, piyasa mekanizmasının insanların ve onların doğal çevresinin kaderinin, hatta satın alma gücünün miktarı ve kullanımının, tek yönlendiricisi olmasına izin verilmesi toplumun çöküşüyle sonuçlanmak üzeredir:

“Çünkü sözde meta emek, bu özel metanın sahibi olan insanı etkilemeksizin sağa sola taşınmaz, istenildiği gibi kullanılamaz, hatta kullanılmadan bırakılmaz. İnsanın emek gücünü kullanırken sistem aynı zamanda bu etikete yapışık fiziksel, psikolojik ve ahlaki bir birim olarak insanı da kullanmak durumundaydı. Kültürel kurumların koruyuculuğunu yitiren insanlar, maruz kaldıkları sosyal etkiler altında yok olabilir, günah, sapıklık, cinayet ve açlığın yol açtığı şiddetli sosyal çözümlerin kurbanları olarak yitip gidebilirlerdi. Doğa ilkel unsurlara indirgenir, askeri güvenlik tehlikeye girer, yiyecek ve hammadde üretme gücü kaybolurdu. Nihayet satın alma gücünün piyasa tarafından idare edilmesi, işletmeleri belli aralıklarla yok eder, para darlığı veya fazlası, iş yaşamı üzerinde sel ve kuraklıkların ilkel toplumların üzerindeki etkisine benzer etki yapardı” (POLANYI, 2002: 120-121).

Bu, Zizek'in deyimiyle siyaset-sonrası siyaset döneminde (ZIZEK, 2005: 240) son çeyrek yüzyılın iktisadi-toplumsal siyasaları sonucu, klasik anlamıyla siyasal boyuttan ve gelecek bir siyasal alandan yoksun bırakılanların, dışlanmışların, maruz kaldıkları yanlış, adaletsizliği protesto edebildikleri dava biçim ve alanları ellerinden alınması sonucu şiddet ve ırkçılık yaygınlaşır. Devletin, pazar güçlerinin ve bunlara hizmet eden çokkültürcü, diyalogdan yana hoşgörülü insanların uzlaşmayla belirlenmesi ihtiyaçlarını gidermekle görevli bir aygıt indirgenişinin de bu şiddet ve ırkçılığın yükselişinde payı vardır. Evrensel haklarının peşine düşmüş olan siyasal fail (işçi sınıfı) gerilemiş, ve yerini bir yandan sosyal kimliklerin çoğulluğuna, diğer yandan sistemden dışlanmışlık çıkmazını siyasallaştırması her zaman olduğundan daha fazla engellenen kitlelere bırakmıştır (ZIZEK, 2005: 242). Bu siyaset sonrası engellenmiş siyaset olarak da tanımlayabileceğimiz siyasetten arındırılmış durumu iki aşırı şiddet biçimi tanımlar: Biri evsizlerde işsizlere uzanan kapitalizm tarafından kolayca harcanabilir bireylerin uyguladığı, küresel kapitalizmin yapısal koşullarına içkin olan şiddet; diğeri, etnik ve dinsel (yani her hal ve karda ırkçı) köktencilik biçiminde ortaya çıkan şiddet.

Kaynakça

- ANDERSON, P. (2002), *Postmodernitenin Kökenleri* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2.Baskı) (Çev.: E.Gen).
- CALLINICOS, A. (2001), *Postmodernizme Hayır* (Ankara: Ayraç Yayınları) (Çev.: Ş.Pala).
- CALLINICOS, A. (2004), *Toplum Kuramı: Tarihsel Bir Bakış* (İstanbul: İletişim Yayınları) (Çev.: Y.Tezgiden).
- ÇULHAOĞLU, M. / SOYER, C. (2000), *Solda Sivil Toplum Söylemi: Gerçekler ve Yanılsamalar* (Ankara: Özgür Üniversite Yayınları).
- BURNHAM, P. (2003), "Küreselleşme, Apolitikleştirme ve Modern Ekonomi Yönetimi," *Praksis*, 3/9 : 163-182.
- DEMİROVIÇ, A. (2003), "NGOs, The State and Civil Society: The Transformation of Hegemony," *Rethinking Marxism*, 15/2.
- EAGLETON, T. (1999), *Postmodernizmin Yanılsamaları* (İstanbul, Ayrıntı Yayınları) (Çev.: M.Küçük).
- EAGLETON, T. (2000), "Postmodernizm ve Entelektüeller," WOOD, Meiksins/FOSTER, Bellamy (der.), *Marksizm ve Postmodern Gündem* (Ankara: Ütopya Yayınları): 27-38.
- FOUCAULT, M. (2000), *Özne ve İktidar*, (İstanbul: Ayrıntı Yayınları)
- HABERMAS, J. (1984) *Theory of Communicative Action* (London: Routledge).
- HARDT, (2001), *İmparatorluk* (İstanbul: Ayrıntı Yayınları) (Çev.: A.Yılmaz).
- HARDT, Michael/NEGRI, Antonio (2005) *Çokluk* (İstanbul: Ayrıntı Yayınları) (Çev.: E.Başer).
- HARVEY, D. (1989), *The Conditions of Postmodernity: An Inquiry into the Origin of Cultural Change* (Oxford: Basil Blackwell).
- HOBSBAWM, E.J. (1994), *The Age of Extremes: The Short Twentieth Century, 1911-1914* (London: Penguin Books).
- İNSEL, Ahmet (1993), *İktisat İdeolojisinin Eleştirisi*, (İstanbul: İletişim Yayınları).
- KAHRAMAN, H.B. (2003), "Post-Fenomenolojik Devlet Tasavvuru Hegelci ve Arendtçi Kısıtlamalar ve Yeni Bir Sivil Toplum İnşa Olanağı," *Doğu-Batı*, 5/21: 45-60.
- KEYMAN, F. (1993), "Postmodernizm ve Radikal Demokrasi," *Toplum ve Bilim*, Güz/62 : 126-155.
- KEYMAN, F. (1995), "Demokrasi, Topluluk ve Fark: Türkiye'deki Liberalizm Tartışmasına Kuramsal Bir Katkı," *Toplum ve Bilim*, Bahar/ 66: 140-167.
- KEYMAN, F. (2001), "Devlet Bekası-Hukukun Üstünlüğü Karşıtlığı: Türkiye'de Devlet sorunu ve Demokratikleşme Olasılığı," *Doğu-Batı*, 4/13: 137-149.
- LELEDAKIS, K. (2000), *Toplum ve Bilinçdışı: Toplumsal Teori ve Toplumsalın Bilinçdışı Boyutu* (İstanbul: Ayrıntı Yayınları) (Çev.: A.Yılmaz).
- MARDİN, Ş. (1990) *Türk Modernleşmesi: Makaleler 1*, (İstanbul: İletişim Yayınları).
- MARX, K. (1994), *Kutsal Aile* (Ankara: Sol Yayınları) (Çev.: K. Somer).
- MAY, T. (2001), "Power, Knowledge and Organizational Transformation: Administration as Depoliticization," *Social Epistemology*, 15/3: 171-185.
- MOUFFE, C. (1993), *The Return of the Political* (London : Verso).
- ÖZEL, S. (2004), <http://www.tusiad.org.tr/yayin/gorus/32/html/sec.12.>, Ekim 2004.
- POLANYI, K. (2002), *Büyük Dönüşüm* (İstanbul: İletişim Yayınları) (Çev. A. Buğra).
- SARIBAY, A.Y. (1995), *Postmodernite, Sivil Toplum ve İslam* (İstanbul: İletişim Yayınları).
- SARIBAY, A.Y. (2002), "Postmodern Kapitalizm Olarak Globalizm ve 1980'ler Türk Modernitesi," KEYMAN, Fuat (der.), *Liberalizm, Devlet, Hegemonya*, (İstanbul: Everest Yayınları).
- WEBER, M. (1978), *Economy and Society* (California: Berkeley University Press).
- WOOD, E. M. (1986), *The Retreat From Class: The 'New True' Socialism* (London: Verso).

- WOOD, E. M. (2000), "Postmodern Gündem Nedir?," WOOD, Meiksins/FOSTER, Bellamy (der.), *Marksizm ve Postmodern Gündem*, (Ankara: Ütopya Yayınları): 7-26.
- RORTY, R (1985), *Contingency, Law and Solidarity* (New York: Cambridge University Press).
- ZIZEK, S. (2002), *İdeolojinin Yüce Nesnesi* (İstanbul: Metis Yayınları) (Çev.: T.Birkan).
- ZIZEK, S. (2005), *Gıdıklanan Özne* (İstanbul: Epos Yayınları) (Çev. Şamil Can).